№ 135 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 18 **1897** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 18 № 135

ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֲլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak». Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօնի օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1898** ԹՒԱԿԱՆԻ

„ՄՇԱԿ“

(26-րդ ՏԱՐԻ)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն պրոգրամայով և նոյն ուղղութեամբ:

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը՝ 1 րուբլի:

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բաղարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն):

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով. բառին վճարվում է 2 կոպէկ:

Իշխանուհի Նինա Գրիգորիևնա Արղութեան-Երկայնաբազուկ և իշխանուհի Նինա Գավրիլօվնա Արղութեան-Երկայնաբազուկ աղջիկներով խորին ցաւով յայտնելով առաջինը՝ իր Թանգագին ամուսնու, իսկ երկրորդները՝ որդու և եղբօր՝ արտիլերիայի կապիտան

ԻՇԽԱՆ ԴԱՒԻԹ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՎԻՉ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ-ԵՐԿԱՅՆԱԲԱԶՈՒԿԻ

մահը, խնդրում են ազգականներին և ծանօթներին շնորհ բերել յուղարկաւորութեան, նոյեմբերի 19-ին, չորեքշաբթի օր, առաւօտեան 10 ժամին, հանգուցեալի բնակարանից, Բոլոչևսկայա փողոց, № 22, դէպի Նորաշէնի եկեղեցին: Թաղումը տոհմական գամբարանում, Սանահին գիւղում, շաբաթ օր, նոյեմբերի 22-ին: Ամբիծքը երեքշաբթի օր, նոյեմբերի 18-ին, երեկոյեան 7 ժամին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գաղափարի զինուորներ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Անհամակրելի կարգադրութիւն. Դատաստանական դահլիճից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Ռուսաստանը և Բ. Դուռը. Նամակ Գերմանիայից. Նամակ Կիպրոսից. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Շվեդական ծրագիրը.

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

—

„Ես հրապարակախօս դարձայ ճիշդ այն ժամանակից, երբ մեր հասարակական կեանքի մէջ կարևոր առիթներ առաջ եկան պաշտպան հանդիսանալու մի տարրական սկզբունքի, այն է խղճի ազատութեան“: Այս խօսքերը պատկանում են յայտնի ռուս մտածող Վ. Սօլօվիեվին, որ վերջին տասն տարվայ ընթացքում մի շարք յօդուածներ նուիրեց խղճի ազատութեան, համոզմունքի անբռնաբարելիութեան և մարդկային ոգու անկախ ստեղծագործութեան գաղափարներին և եղաւ մէկը այն սակաւաթիւ գործիչներից, որոնք հասարակական մտածողութեան մէջ հող պատրաստեցին գնահատելու այնպիսի բարիքներ, որոնցից մէկն էր նորերս դահլիճ բարձրութիւնից յայտարարված արտօնութիւնը՝ թոյլ տալ օտարադաւաններին, որ աղօթեն իրանց մայրենի լեզուով, և իրանց եկեղեցու ծէսով:

Ինչպէս յայտնի է, „С. Петербургскія Вѣдомости“ լրագրի խմբագիր է. Ուխտոմսկի մեծ ծառայութիւն մատուցեց այդ վերջին խնդրում և իր անկեղծ, ջերմ և եռանդուն գործունէութեամբ կարողացաւ համոզել, որ խղճի ազատութեան արտօնութիւնները ոչ միայն արդարութեան պահանջն է, այլ և միակ ճանապարհը՝ շաղկապելու պետութեան զանազան տարրերը սերտ զգացմունքներով: Այդպիսի ծառայութիւնները չեն մոռացվում և նրանց բարերար ազդեցութիւնը երևան է գալիս շատ շուտով:

Օտարոտի և ցաւալի չէ արդեօք, երբ մի այդպիսի ժամանակ տեսնում էք թէ ինչպէս գիտութեան ներկայացուցիչ համարվող անձինք ոչ միայն չեն ըմբռնում այդպիսի մի գործունէութեան նշանակութիւնը, այլ նոյն իսկ վստահանում են խրատելու, որ գիտութեան մարդիկ զբաղվեն աւելի լուրջ գործերով: Ռուս գիտնական Չիչերին, քննելով Վ. Սօլօվիեվի վերջին տարվայ գրուածքները, ցաւ է յայտնում, որ այնպիսի տաղանդաւոր և գիտնական ընդունակութիւններով օժտված մարդ, ինչպէս է Վ. Սօլօվիեվ, թողել է զուտ գիտութիւնը և նուիրել է իրան հրապարակախօսութեան: Չիչերին համարում է այդ երևոյթը մի դժբաղդութիւն և այնքան վրդովված է, որ բացականչում է. „ծանր է այդպիսի տպաւորութիւնների տակ իջնել գերեզման“: Իր պատասխանի մէջ Վ. Սօլօվիեվ մի առ մի հերքելով իր հակառակորդի ասածները, առանձնապէս կանգ է առնում այն հանգամանքների վրա, որոնք դրդեցին իրան դիմել հրապարակախօսութեան: Շնորհալի գրողը յայտարարում է, որ յարգում է նրանց, որոնք շարունակում են զուտ գիտութեամբ պարապել. բայց չէ կարող ների, երբ նրանք անընդունակ են հանդիսանում գնահատելու այն անձանց գործերը, որոնք հրապարակախօսութեան միջոցով սերմանում են անհրաժեշտ և բարձր գաղափարներ:

Մենք միանգամայն համակրում ենք այն լայն հայեացքներին, որոնցով համակված է Վ. Սօլօվիեվ: Մենք էլ բարձր ենք գնահատում զուտ գիտութեան նուիրված անձանց գործունէութիւնը, հաւատալով, որ նա մարդկութեան բարօրութեան համար ապագայ նոր հօրիզոններ է բացանում. բայց աւելի էլ երախտագիտութեամբ ենք նայում, երբ տեսնում ենք, որ գիտնականը չէ մոռանում իր կապը շրջապատող հասարակութեան հետ և հարկաւոր րոպէին նա դուրս է գալիս իր կաբինէտից և նետում իրան հասարակական խնդիրների ասպարէզը, ուժեղ կերպով և հեղինակօրէն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՇՎԵԴԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

(Նամակ Պարսկաստանից)

Թաւրիզ, նոյեմբերի 4-ին

—

Այս տարվայ յուլիսեան անցքերից յետոյ, երբ պարսկա-թիւրքական սահմանագլխի վրա ընդհարումներ տեղի ունեցան հայերի և քիւրդերի մէջ, Ատրպատականի Խոյ և Սալմաստ գաւառներում ապաստանած թիւրքահայ գաղթականների վիճակը բաւական վատացաւ: Թիւրքաց կառավարութեան ստիպմամբ պարսից կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ գաղթականների դէմ և սկսեց հալածել ու թոյլ չը տալ, որ նրանք մի տեղ կենտրոնանան և համախմբվեն մեծ քանակութեամբ: Խոյի և Սալմաստի պարսից կառավարիչ Ջաֆար Դօվլէ Շահզադէն, օգուտ քաղելով առիթից, սկսեց հարստահարել թէ գաղթականներին և թէ տեղացիներին և գործիք դառնալ Խոյի թիւրքաց փոխ-հիւպատոսի ձեռքում, որը իր խարդախ, ստայօդ զեկուցումներով վերջերս մեծ խռովութիւն և իրարանցում առաջ բերեց կառավարչական շրջաններում: Այդ պարոնը վերջերս սկսեց Կ. Պօլիս և Թէհրան հեռագրեր թափել, թէ Արարատեան դաշտի վրա, Մաքուի խանութեան սահմաններում 4,000 հայ ձիաւոր—ղաչաղներ կամ ֆեդայիներ են համախմբվել Թիւրքիայի վրա յարձակում գործելու համար, և նրանց հետ բանակցութեան մէջ են Սալմաստի հայ գաղթականները: Թիւրքաց կառավարութիւնը պատրուակ բռնելով այդ, 12,000 զօրք և 20 թնդանօթ ուղարկեց սահմանագլուխը:

Պարսից կառավարութիւնը, շփոթվելով ոտ ու ձեռ ընկաւ. իսկոյն քննիչներ ուղարկվեցին Մաքու, որոնք, ի հարկէ, յայտարարեցին, թէ 4000 հայ ձիաւոր—ղաչաղների գոյութիւնը լոկ թիւրքաց հիւպատոսի խանգարված և հիւանդ ուղեղի ծնունդ է: Բայց թիւրքաց զօրքը շարունակում է մնալ սահմանագլխի վրա, որով մեծ մտատանջութիւն է պատճառում պարսից կառավարութեան: Թէհրանից ուղարկված քննիչները, ինչպէս և հիւպատոսական քննութիւնները ապացուցին, որ սահմանագլխի վրա կատարված խռովութիւնների սկզբնապատճառը եղել են թիւրքահպատակ քիւրդերը, որոնք նախայարձակ են եղել: Այդ պատճառով, պարսից կառավարութիւնը սկսել է պահանջել օսմանեան կառավարութիւնից իր հպատակների կրած բոլոր վնասները և քիւրդերի սաստումը, բայց Բ. Դուռը շարունակ իր երգն է երգում պնդելով, թէ բոլոր չարիքի պատճառը հայ յեղափոխականներն են: Պարսից կառավարութիւնը մի և նոյն ժամանակ խիստ և անաչառ քննութեան ենթարկեց Ատրպատականի հայոց առաջնորդական տեղապահ Յովսէփ վարդապետ Սարաջեանի մեղադրական բողոքագիրը Խոյի և Սալմաստի նահանգապետ Շահզադէ Ջաֆէր-Սալթանէի դէմ. այս պաշտօնեան, ինչպէս ասացի, թիւրքաց հիւպատոսի դրդմամբ, սկսել էր կալանաւորել ամեն մի հայի, որին, իբրև յեղափոխական, մատնացոյց էր անում թիւրքաց հիւպատոսը: «Խոյի և Սալմաստի նահանգապետը—հեռագրեց Ամիր Նիզամի կողմից ուղարկված քննիչը—ոչ թէ Շահզադէ Ջաֆար Դօվլէն է, այլ թիւրքաց հիւպատոսը»: Սարաջեան վարդապետի մեղադրանքները ճշդվելով, Ամիր-Նիզամը պաշտօնանկ արեց Ջաֆար-Սալթանէին, իսկ այս օրերս Թէհրանից հրաման եկաւ Շահից, որ նրանից պահանջեն, իբրև տուգանք, այն բոլոր ծախսերը, որ պարսից կառավարութիւնը ստիպվեց անել՝ զօրք փոխադրելով Սալմաստ և Խոյ, Ջաֆար-Սալթանէի կեղծ զեկուցումների հիման վրա:

Սակայն, թիւրքական ինտրիգները այն արդիւնքն ունեցան, որ Սալմաստի գաւառի հայ գիւղերում ապաստանած բազմաթիւ հայ գաղթականները ցիր ու ցան եղան: Պէտք է ասել, որ թիւրքաց գազանութիւններից փախած մօտ 2500 հայ գաղթականներ էին պատսպարել իրանց մէջ Սալմաստի հայ գիւղերը: Ականատեսները պատմում են, որ Սալմաստի հայ գիւղացիները ամբողջ տարի ջերմ եղբայրական սիրով պահում էին իրանց թշուառ եղբայրներին, հոգալով նրանց բոլոր պէտքերը, առանց դրսից ամենափոքր օգնութիւն ընդունելու: Տարաբաղդաբար, գաղթականները նոյն եղբայրական ջերմ կարեկցութիւնը և նոյն օգնութիւնը չէին կարող գտնել ուրիշ տեղերում, օրինակ Ղարադաղում, Թաւրիզում, գլխաւորապէս այն պատճառով, որ այդտեղի ժողովուրդը իր չքաւորութեան պատճառով անկարող է օգնել նրանց: Այդ է պատճառը, որ գաղթականներից շատերը, որոնք ստիպվեցան հեռանալ Սալմաստից՝ այժմ մտածում են վերադառնալ հայրենիք՝ Թիւրքաց Հայաստան, թէև այնտեղից ստացվող լուրերը չափազանց յուսահատական են:

Սակայն վերջերս յոյսի մի նշոյլ է ծագել. մարդասիրական ոգին, ի դէմս շվեդական ազգի, կամենում է փոքր ինչ թեթևացնել թշուառ հալածականների վիճակը: Անցեալ օր առիթ եղաւ տեսնելու մի եւրօպացի պարոն, որը յայտնեց թէ ինքն շվեդացի է, քարոզիչ, Նիլս Ֆրեդրիկ Անդէրսօն Հօյէր (Nils Fredrik Andersson Höyer) անունով, և երկար ժամանակ, մօտ 10 տարի, ապրել է Թիֆլիսում: Պարոնը խօսում էր շատ վարժ հայերէն: Յայտնվեց, որ դեռ անցեալ տարի Շվեդ-Նօրվէգիայում մի հանգանակութիւն է բացվել ի նպաստ Թիւրքիայից փախած հայ գաղթականների և բաւական խոշոր գումար է հաւաքվել: Շվեդական նպաստամատոյց յանձնաժողովը, իմանալով որ Ատրպատականում գաղթականների մեծ բազմութիւն կայ, որոշում է՝ բանալ պարսկական այդ նահանգում որբանոցներ և ապաստարաններ: Նա ընտրում պ. Հօյէրին և ուղարկում Ատրպատական ծրագիրը իրագործելու համար: Գալով Սալմաստ, պ. Հօյէր պատահում է այդտեղ նոյն նպատակով Գերմանիայից եկած Հանս Ֆիշէրին: Մրցման արգելք չը դառնալու համար, երկու ներկայացուցիչները որոշում են միանալ և միասին գործել, քանի որ երկու նուիրատու հասարակութիւնների՝ գերմանական և շվեդական, նպատակը մի և նոյնն է: Սկզբում երկու երեք փոքրիկ որբանոցներ են հաստատում Ուրմիայում և Սալմաստում, բայց յետոյ, աւելի մօտիկ ծանօթանալով գաղթականների վիճակի հետ, որոշում են հիմնել մի մեծ կօլօնիա Ատրպատականում գտնվող հայոց վանքերից մէկում, այն է կապալով կամ վարձով վերցնել վանքի կալուածները, հողերը, բնակեցնել այդտեղ գաղթականներին, շինել նրանց համար տներ, տալ նրանց երկրագործական, այգեգործական և առհասարակ գիւղատնտեսական գործիքներ, հիմնել գաղոյթի համար դպրոց, հիւանդանոց, արհեստաւորներ և այլն: Երկու հիմնադիրները—Ֆիշէր և Հօյէր,—կազմում են մի ծրագիր, գնում են Էջմիածին, ներկայանում Վեհափառ կաթողիկոսին, որը, պ. Հօյէրի ասելով, վերաբերվում է ծրագրին մեծ համակրութեամբ: Սակայն մինչև այսօր գաղթականութիւնը դեռ չէ հաստատվել. Ֆիշէր վերադարձել է Գերմանիա, աւելի խոշոր հանգանակութիւն անելու համար, իսկ Հօյէր, որ մնացել է պայմանագիր կապելու հայոց հոգևոր վարչութեան հետ, Դէրիկի կամ Թադէոս Առաքեալի վանքերից մէկի համար, գտնվում է այժմ Թաւրիզում: Սակայն գործը հանդիպեց արգելքների:

II

Գերմանացի Հանս Ֆիշէր և շվեդացի Նիլս Հօյէրը, որոշելով հիմնել Ատրպատականում, հայ վանքերից մէկի կալուածներում, մի մեծ գաղթականութիւն՝ մի ծրագիր են առաջարկում Վեհափառ կաթողիկոսին: Սկզբում նրանք ցանկանում են, որ իրանց տրվի Դէրէկ վանքը իր կալուածներով և հողերով, սակայն առաջնորդական տեղապահ հայր Սարաջեան անյարմար է գտնում Դէրէկ վանքը, ի նկատի ունենալով, որ

պաշտպանելով սուրբ գաղափարները, ինչպէս այն հայրենասէրը, որ հայրենիքին վրտանգ սպառնացած ժամանակ թողնում է առօրեայ գործերը և դուրս գալիս պատերազմի դաշտը: Սօլօվիեվների և Ուխտոմսկիների գիտնական պակասութիւնները չքանում են և նսեմանում այն լայն բարոյական օդի առաջ, որ տալիս է նրանց հրապարակախօսական գործունէութիւնը: Կեանքը ազնիւ, անձնուէր, արձագանք տըւող գինուորներ է պահանջում և պէտք է երախտապարտ լինել, երբ մարդիկ գաղափարի համար թողնում են գիտնականի խաղաղ կաբինէտը, և նետվում հրապարակախօսութեան փշոտ ասպարէզը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՀԱՄԱԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

—

Թիֆլիսի նահանգի պետական կալուածների կառավարիչ Բէկ Նորերս անտառների վերաբերութեամբ մի կարգադրութիւն է արել, որը բաւական դժուար դրութեան մէջ պէտք է դնի ազգաբնակութեան այն մասը, որ մինչև այժմ ապրում էր անտառներից փայտ կտրելով և ծախելով: Կառավարիչը արգելում է տոմսակներ տալը գիւղացիներին փայտ կտրելու համար, և նրա փոխարէն սահմանում է, որ անտառի այս կամ այն մասը աճուրդով տրվի այն անձին, ով աւելի փող կը տայ որոշ քանակութեամբ փայտ կտրելու համար:

Մինիստրութիւնը, առաջարկելով աճուրդի սիստեմը, պարտաւորեցուցիչ կերպով զգուշացնում է, որ այդ սիստեմի մտցնելը պէտք է տեղի ունենայ այն դէպքում, երբ նրանից վնաս չէ հասցնվում ազգաբնակութեան: Ըստ և Թիֆլիսի նահանգի կալուածների կառավարիչը պէտք է բացառութիւններ սահմանէր ազգաբնակութեան այն մասի համար, որ ապրում է անտառների մօտ կամ նրանց մէջ, և իր ապրուստի մի մասը հայթայթում է փայտ կտրելով: Մինչև այժմ գիւղացին գնում էր անտառապետի մօտ, վերցնում տոմսակ մի քանի սայլ փայտ կտրելու համար և տալով մի փոքր գումար՝ ապահով գնում էր գործին: Իսկ այժմ նա անկարող է փոքր գումարով որ և է գործ սկսել. աճուրդին մասնակցելու համար նա պէտք է լաւ կարողութիւն ունենայ, որպէս զի կարողանայ իր ձեռքը գցել անտառի այն մասը, որ նշանակված է փայտ կտրելու համար. բացի դրանից պէտք է կազմակերպի մի նոր մեծ ձեռնարկութիւն, վարձի մշակներ և մանր փայտավաճառների հետ յարաբերութեան մէջ: Ի հարկէ, գիւղացին անկարող է այդ անել. ուստի նա ստիպված պէտք է հեռու մնայ աճուրդից և յետոյ գնայ ու թոյլտւութիւն խնդրի փայտ կտրելու համար այն անձից, որի վրա մնացել է անտառը՝ աճուրդի ժամանակ. իսկ վերջինը ինչքան ուզենայ կը հարստահարի:

Այդպիսով ներկայ կարգադրութիւնը հաստատում է մի վիճակ, որ բոլորովին հակառակ է մինիստրութեան ընդհանուր տրամադրութեան, տալ պետական հողերը և նրանցից օգտվելու իրաւունքը անմիջապէս այն ազգաբնակութեան, որ նրանց մշակում է, խուսափելով միջնորդների վնասակար ազդեցութիւնից:

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

—

Գօրի, նոյեմբերի 14-ին

Նոյեմբերի 13-ին նահանգական դատարանի ժամանակաւոր բաժնում, Գօրի քաղաքում, քննվեց իշխան Ն. Դիասամիձէի սպանութեան յայտնի գործը: Նախագահում էր Զեմեսէվ, մեղադրում էր պրօկուրօրի օգնական Ջալալով: Սպանութեան մէջ մեղադրվում էին Գօրու գաւառի Բրիլի գիւղացիներ՝ Բէսօ Խմերլիշվիլի, Սանդրօ Քարթվելաշվիլի, Գաբօ Խմերլիշվիլի և Լէքսօ Զուբինիձէ: Մեղադրվողները՝ իրանց պաշտպանելու համար հաւատարմատար չունէին:

Գործի էութիւնը հետևեալն է: Այս տարվայ օգոստոսի 13-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին, Գօմի կայարանից իշխան Ն. Դիասամիձէ իր որդու հետ միասին կառքով ճանապարհվում են դէպի իրանց գիւղը՝ Բրիլ: Ճանապարհի կիսում, մի փայտեայ կամուրջին մօտենալիս՝ Դիասամիձէ նկատում է կամուրջի վրա մի մթագոյն չիրտ, որ 2—3 ժամ առաջ՝ անցնելու ժամանակ՝ չը կար: Կառքը կանգնեցնում է և ձիու սանձը որդուն յանձնելով՝ գնում է կամուրջի մօտ իմանալու, թէ ինչ բան է սև չիրտը: Այդ միջոցին, երբ իշխանը հաղորդում էր իր որդուն, թէ կամուրջը քանդված է, մօտիկ թփերի միջից արձակվում է հրացան, որից գնդակահար եղած իշխան Ն. Դիասամիձէ գլորվում է կամուրջից ներքև: Սարսափահար եղած որդին շտապում է մօտիկ Ալի գիւղը և յայտնում եղելութիւնը տեղական տանուտէրին, որը և իսկոյն բազմաթիւ գիւղացիների ուղեկցութեամբ գալիս է եղելութեան տեղը: Յայտնի կասկածների հիման վրա՝ շուտով ձերբակալվում են յիշեալ չորս գիւղացիները, որոնցից առաջինը՝ Բէսօ Խմերլիշվիլի բացարձակ կերպով յայտնում է, որ իշխանին սպանողը ինքն է: Նախագահի հարցին, թէ ինչու նա սպանեց իշխան Դիասամիձէին, Բէսօ Խմերլիշվիլի պատասխանեց. «Տարիների ընթացքում նա ինձ միշտ հարստահարում, չարչարում էր. նա խլեց ինձնից իմ խաղողի այգին, իմ հողերը, խլեց իմ եզները և հասցրեց ինձ աղքատութեան: Ես ընկայ յուսահատութեան մէջ. այդ դրութեան մէջ չը գիտեմ, Աստուած էր թէ սատանան, որ ուղղեց ինձ դէպի այդ փորձանքը: Եւ վկայ է Աստուած, որ ես մենակ եմ եղել այդ գործը կատարելիս. ոչ մի ընկեր չեմ ունեցել»: Սկզբնական քննութեան ժամանակ, ինչպէս վկայում էր Գօրու գաւառապետի նախկին օգնական Արնօլդ, միւս երեք հոգին խոստովանել են, որ իրանք ես մասնակից էին սպանութեան, իսկ դատարանում բացէ ի բաց մերժում էին, ասելով որ պ. Արնօլդ այդ ամէնը իրանից է հնարել և թէ իրանք երբէք այդպիսի բան չեն խոստովանել: Վկայ Գր. Դիասամիձէ (սպանված իշխանի որդին) իր երկար ցուցմունքի մէջ աշխատում էր ապացուցանել, որ ներկայ սպանութիւնը հետևանք է յիշեալ չորս մեղադրվողների անձնական վրէժխնդրութեան և ոչ թէ արդիւնք հողային զանազան վէճերի, քանի որ իր հայրը շատ մարդասէր կերպով էր վերաբերվում գիւղացիներին: Հարց ու փորձի ենթարկվեցին բացի իշխան Գր. Դիասամիձէից և պ. Արնօլդից, նաև Սուրամի պրիստավ Տէր-Ակօպով և Ալի գիւղի տանուտէրը. ցուցմունքները էական կէտերում բոլորովին նման էին իրար: Վերջում պրօկուրօրի օգնական Ջալալով իր մեղադրական ճառի մէջ, ի միջի այլոց, ասաց. «Յայտնի է, որ հողային տնտեսական խճճված և անորոշ յարաբերութիւնները գիւղացիների և տէրերի մէջ յաճախ պատճառ են դառնում դըժգոհութիւնների, կռիւների և նոյն իսկ արիւնալից դէպքերի: Այս տեսակէտից եզակի երևոյթ չէ ներկայացնում Ռուսաստանը. նոյնը աւելի մեծ չափերով նկատելի էր Եւրօպայում: Սակայն ներկայ եղելութիւնը, պ.պ. դատաւորներ, հետևանք չէ այդ տեսակ հողային խճճված յարաբերութիւնների: Ներկայ չարագործութիւնը հետևանք է այստեղ գտնված չորս մեղադրվողների անձնական վրէժխնդրութեան: Թոյլ տուէք ինձ, պ.պ. դատաւորներ, ձեր ուշադրութիւնը դարձնելու և այն հանգամանքի վրա, որ կատարված չարագործութիւնը վայրկենական տրամադրութեան արդիւնք չէ, այլ նախամտածված, չափված, կշռված գիտաւորութեան գործ, քանի որ, վկաների ցուցմունքների համեմատ, կամուրջի մօտ՝ գնդակը իր նշանից չը վրիպելու նպատակով, հրացանի համար ծառի ոստերից նոյն իսկ յենարան էլ են շինել, կամուրջ են քանդել և թփերի տակ թագնված՝ ժամերով սպասել են իրանց զոհին: Խնդրեմ ի նկատի առէք և այն, որ չարագործութիւն անողը միայն Բէսօ Խմերլիշվիլին չէ. այստեղ գտնվող երեք հոգին էլ նրա գործակիցներն են, որովհետև այդպիսի ըսպանութիւնը երբէք միայնակ չէ կատարվում, և միայնակ մարդու գործ չէ հողի հաստ շերտով ծածկված մի կամուրջ փորելը, նրա հաստ գերանների դուրս տալը, և սպանութեան այլ պատրաստութիւններ տեսնելը»:

Դատարանը հետևեալ վճիռը յայտարարեց. չորս մեղադրվողներին էլ՝ նախապէս զրկելով իրանց առանձնակի իրաւունքներից և արտօնութիւններից, դատապարտել տասն տարվայ տաժանակիր աշխատանքների: Մեղադրվողները գոհ չը մնալով վճռից, յայտնեցին որ գործը պիտի անցկացնեն դատաստանական պալատը:

Թ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հեռագրում են նոյեմբերի 16-ից, Նոր-Նախիջևանից հետևեալը. «Այսօր, մայր եկեղեցում, բազմաթիւ ժողովրդի ներկայութեամբ, հոգևորականութիւնը, գլուխ ունենալով թեմի կառավարիչ Յուսիկ վարդապետին և վիճակի կառավարիչ Մխիթար վարդապետին, կատարեց հանդիսաւոր հոգեհանգիստ Երեմիա արքեպիսկոպոսի համար»:

—

Գերմանացի դոկտոր Լեպսիուս, որ ծանօթ է մեր ընթերցողներին իր այն գեղեցիկ գրքով, որ վերաբերվում է հայկական կոտորածներին («Մըշակ» № 93), հրատարակում է «Der Christliche Orient» անունով մի ամսագիր: Ինչպէս հաղորդում է «Русскія Вѣдомости» լրագիրը, այդ ամսագիրը նուիրված է արևելեան քրիստոնեաներին: Մինչև այժմ հրատարակված գըրքոյկների մէջ գլխաւոր տեղը բռնում է հայոց հարցը. նկարագրված են Արաբկիրի և Ուրֆայի կոտորածները, տպված են վնասված հայերի նամակները և աղերսագիրը, ճանապարհորդական նկարագրութիւններ Հայաստանի մասին, դիպլօմատիկական դօկումենտներ հայոց հարցի մասին, Գլադստօնի նամակը Վեստմինստրեան դուքսին և այլն: Մի քանի յօդուածներ նուիրված են Կրետէի հարցին, Յունաստանին: Ամսագիրը շատ գեղեցիկ արտաքին ունի, պարունակում է իր մէջ Արևելքի նշանաւոր գործիչների, տիպերի և զանազան տեղերի պատկերներ:

—

Բագուի նահանգապետը յանձնարարել է Բագուի բարեգործական ընկերութեան վարչութեանը՝ հոգ տանել Բագու եկող հայ կարօտ գաղթականների մասին: «Մինչև վերջին ժամանակները,—ասում է «Каспій» լրագիրը,—քանի որ գաղթականների թիւը 40—50 հոգուց աւելի չէր, տեղական ընկերութիւնը, հնարաւոր չափով օժանդակում էր նրանց...

այդ վանքը ենթակայ է միշտ շրջակայ քիւրդ հրոսակների յարձակումների և անապահով վիճակի մէջ է: Այդ պատճառով կանգ են առնում Մաքուի խանութեան սահմաններում գտնվող Թադէոս առաքեալի վանքի վրա: Այս նշանաւոր պատմական վանքը, ուր ըստ աւանդութեան դըրնվում է և Թադէոս առաքեալի գերեզմանը, հին ժամանակները անհագին կալուածներ, գիւղեր է ունեցել, բայց ներկայումս գրեթէ ամայի և կիսաւերծան է՝ Էջմիածնի յանցաւոր անտարբերութեան և վանահայրերի շահասիրութեան շնորհով: Չը նայելով որ կալուածները և գիւղերը շնորհվել են վանքին իբրև սեփականութիւն Սէֆեվի Շահերի հրովարտակներով, բայց զանազան թուրք և քիւրդ աղաներ ու խաներ, անտէր տեսնելով վանքը, յափշտակել և իւրացրել են կալուածների մեծ մասը: Այնու ամենայնիւ, Թադէոս առաքեալի վանքը աւելի յարմար է գաղթականութիւն հաստատելու համար, քան Դերեքի վանքը, որովհետև Մաքուի խաները լաւ են վերաբերվում հայերին. մանաւանդ որ այդ մասին հրահանգ են ստացել Շահից և բացի դրանից, Ֆիշէր և Հօյէր յոյս ունեն յետ առնել յափշտակողներից խլված կալուածները հայոց առաջնորդարանի և իրանց դեսպանների աջակցութեամբ: Այդ մասին Հանս Ֆիշէր գիմում է Թաւրիզի ռուսաց հիւպատոսին, որին մի և նոյն ժամանակ յանձնված է և գերմանական շահերի պաշտպանութիւնը (գերմանական հիւպատոս չը կայ Թաւրիզում): Եւ ինչպէս ասում են, հիւպատոս Պետրօվ, նա, որ վերջին խռովութիւնների ժամանակ այնքան եռանդուն կերպով պաշտպանեց հայերին, համակրութեամբ է վերաբերվել Մաքուում գաղթականութիւն հաստատելու ծրագրին:

Ահա Ֆիշէրի և Հօյէրի ծրագիրը, որ առաջ եմ բերում, թարգմանելով գերմանական բնագրից.

«Թադէոս առաքեալ վանքի» կօլօնիայի կանոնադրութեան ծրագիր:

§ 1. Վանքը իրան պատկանող կալուածներով և հողերով տրվում է առանց որ և է վարձատրութեան 5 տարի ժամանակով կօլօնիայի հիմնադիրներին (Ֆիշէրին և Հօյէրին), այդտեղ հայերից մի գաղթականութիւն հիմնելու համար:

§ 2. Հինգ տարին լրանալուց յետոյ, պէտք է, սուրբ գրքի պատուիրանի համաձայն, տարեկան զուտ եկամտի տասանորդը վճարվի հայոց այդ վանքին:

§ 3. Ցանկալի է, որ այդ տասանորդը նախամեծարապէս վանքը գործադրի հայ կուլտուրական նպատակների, այն է դպրոցների վրա, և այլն, այսինքն գործածվի ի նպաստ հայերի զարգացման:

§ 4. Գաղթականների մէջ հողեր բաժանելու իրաւունքը հիմնադիրներին է պատկանում:

§ 5. Վանքի հողերի վրա կառուցված ամէն մի նոր շինութիւն պատկանում է նրանց, ով շինել կամ գնել է:

§ 6. Այս հինգ տարվայ ընթացքում կօլօնիայի կառավարութիւնը պէտք է պատկանի Թաւրիզի հայոց առաջնորդին և երկու հիմնադիրներին:

§ 7. Վեցերորդ տարուց սկսած կառավարութեան պաշտօնը յանձնվում է մի խորհրդի (collégium), որը բաղկացած պէտք է լինի Թաւրիզի հայոց առաջնորդից, երկու հիմնադիրներից և գաղթականութեան ձեռքով ընտրված երկու ներկայացուցիչներից:

§ 8. Թաւրիզի այժմեան առաջնորդի պաշտօնից հեռանալու դէպքում, խորհրդի մնացած 4 անդամները իրաւունք ունեն ընտրել մի հոգևորական անդամակից և առաջարկել նրան ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ի հաստատութիւն:

§ 9. Հայոց եկեղեցուն է պատկանում կօլօնիայի անդամների հոգևոր պէտքերը հոգալու իրաւունքը, միայն հիմնադիրները ցանկութիւն են յայտնում, որ եկեղեցական—հոգևոր գործերը կառավարող հոգևորականը և հոգևոր պաշտօնեաները աւելի լայն հայեացքով (mit weiten Blûch) վարեն իրանց պաշտօնը:

§ 10. Եկեղեցական ընտրութիւնների գործը պատկանում է հայոց հոգևոր իշխանութեան, մասնակցութեամբ գաղթականների և կօլօնիայի հիմնադիրների:

§ 11. Կօլօնիայի հիմնադիրները կամ նրանց տեղապահները ու յաջորդները չեն կարող իրանց կամքի հակառակ արտաքսվել, որչափ այս պայմանագիրը գոյութիւն ունի:

§ 12. Միայն հիմնադիրները իրաւունք ունեն իրանց համար տեղապահ կամ յաջորդ ընտրելու:

§ 13. Ներկայ պայմանագիրը զօրութիւն ունի մինչև 10 տարի. յետոյ, երբ հիմնադիրները ցանկանան, պէտք է վերանորոգվի դարձեալ 10 տարվայ համար:

§ 14. Այս կանոնադրութեան յօդուածների և պայմանների մէջ փոփոխութիւններ մտցնելու իրաւունքը տրվում է միայն հինգ անդամներից բաղկացած «խորհրդին»:

§ 15. Խորհրդի որոշումները կայանում են ձայների մեծամասնութեամբ:

—

Ինչպէս տեսնում են ընթերցողները, այս ծրագիրը այնպիսի ոգով է խմբագրված, որ լուսաւորչական եկեղեցու և հոգևորականութեան իրաւունքներին որ և է վտանգ չէ սպառնում: Եկեղեցական—հոգևոր գործերի մատակարարութիւնը միանգամայն վերապահված է լուսաւորչական հայ եկեղեցուն և միակ պայմանը, այն ես իբրև պաշտօնական ցանկութիւն, որ դնում են կօլօնիայի հիմնադիրները,—կրթված, լայն հայեացքի տէր հոգևորականներ և հովիւներ ունենալն է: Եւ եթէ Թադէոս առաքեալի վանքում գտնվէր այդ միջոցին մի փոքր ի շատէ կրթված, ազնիւ վանահայր, ներկայ ծրագիրը վաղուց իրագործված կը լինէր: Դժբաղդաբար, այդ վանքի վանահայր է կարգված լինում ուղղակի Էջմիածնի կողմից մի հրէշաւոր անձն, «Բաղունի» կոչված վարդապետը, նա, որ յայտնի է Թիւրքիայում գործած իր սխրագործութիւններով, նա, որը մատնեց Նաթանիա Պօղոս վարդապետին թիւրքաց կառավարութեան ձեռքը: Էջմիածինը, իրանից հեռացնելու համար այդ հրէշին, տուել է նրան վանահայրութիւն, այն ես առանց տեղական առաջնորդի գիտութեան և հաւանութեան: Եւ տարակոյս չը կայ, որ այդպիսի մի անձն ոչ միայն չը պէտք է հասկանար ծրագրի նպատակը և օգուտը, այլ պէտք է աշխատէր միայն իր համար՝ մի շահ որոնելու: Եւ ահա Բաղունին բացարձակապէս յայտնում է Ֆիշէրին և Հօյէրին, որ հէնց առաջին տարվանից հիմնադիրները պէտք է տարեկան իրան 300 թուման վարձ տան: Հիմնադիրները ստիպված են լինում ընդունել վարդապետի այդ առաջարկութիւնը և յօժարեցնում են նրան տանել տարեկան 250 թուման: Այդ նոր փոփոխութեամբ նրանք Մաքվից նորից գնում են Էջմիածին և ներկայացնում փոփոխված ծրագիրը Կաթողիկոսին, որը, ինչպէս պատմում է Հօյէր, «սաստիկ ղայրանալով վանահօր այդ յանդգնութեան վրա, իր ձեռքով ջնջեց 250 թումանի պայմանը, նորից օրհնեց մեր գործը և մինչև անգամ 200 րուբլու մի նըւէր տուեց իբրև լումայ իր կողմից այդ բարի գործի գանձարանի մէջ ձգելու համար»:

Դրանից յետոյ Ֆիշէր գնում է Գերմանիա, իսկ Հօյէր վերադառնում է Թաւրիզ: Եւ սակայն, Էջմիածնից ոչ մի կարգադրութիւն չէ հասնում. ոչ միայն վանահայր Բաղունին շարունակում է մընալ վանքում, այլ և Թաւրիզի հայոց առաջնորդարանը ոչ մի հրահանգ չէ ստանում այդ գործի վերաբերմամբ: Պ. Հօյէրի խնդրելով, ես մի տեսակցութիւն ունեցայ այդ մասին առաջնորդական փոխանորդ Սարաջեան վարդապետի հետ: Վերջինը յայտնեց ինձ, որ Բաղունին կարգված լինելով վանահայր ուղղակի Էջմիածնից, անկախ առաջնորդից, ինքն չէ կարող հեռացնել նրան, բայց պատրաստականութիւն յայտնեց բանակցութեան մէջ մտնել պ. Հօյէրի հետ և օգնել նրան ծրագիրը իրագործելու, թէև Էջմիածնից ոչ մի հրահանգ չունի այդ գործի համար: Յոյս կայ, որ ծրագիրը շուտով իրագործվի, մանաւանդ երբ Ֆիշէր վերադառնայ Գերմանիայից:

Հ. Առաքելեանց

չէր, Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը միայնակ կարողանում էր հոգ տանել նրանց մասին, բայց այժմ, երբ հայ-գաղթականների թիւը անցել է 300 հոգուց, վարչութեան ոյժերից բարձր է հոգ տանել նրանց մասին, և այդ պատճառով էլ այդ բաւական բարդ պարտաւորութիւնները կատարելու համար՝ նա վճռեց մի յատուկ յանձնաժողով կազմել, և հրաւիրել, բացի վարչութեան անդամներից, նոյնպէս և Բարեգործական ընկերութեան անդամներին: Այդ յանձնաժողովի անդամներ ընտրվեցին՝ Ա. Գ. Այվազով, Ի. Ե. Ալաւֆիէվ, Գ. Օ. Ղուկասով, Մ. Գ. Ջախարբէկով, Լ. Վ. Բժանսկի, Ա. Ն. Տերենտիէվ, Լ. Վ. Ցէյգլ և Ս. Ա. Ցիբուլնիկով: Յանձնաժողովի առաջին նիստը տեղի ունեցաւ նոյեմբերի 9-ին: Հետևեալ օրն և եթ յանձնաժողովի անդամները ցուցակագրեցին գաղթականներին, որոնց համեմատ և կօգնեն նրանց:»

—

Յօգուտ Մոսկվայի հայ ուսանողների ստացանք. 1) բժշկապետ Յ. Գասպարեանց՝ 25 րուբլի և 2) մի ոմն՝ 1 րուբլի: Ուրեմն նախկին 8 րուբլու հետ այժմ ունենք 34 րուբլի:

—

«Русскія Вѣдомости» լրագիրը, խօսելով ուսանողներին օգնող ընկերութեան վերջին նիստի մասին, հաղորդում է հետևեալ լուրը, որ տխուր մտածմունքներ է զարթեցնում մարդու մէջ. «Ուսման վարձը չը վճարելու պատճառով արձակվելիք ուսանողների թիւը հասնում է 900-ի: Այս տարի մասնաւոր նուիրատւութիւններ ստացվել են 500 ր. պակաս, մինչդեռ անցեալ տարիները ստացվում էր մի քանի հազար: Արձակվող ուսանողների թւում կան շատեր բարձր կուրսերից, որոնք ստիպված են թողնել համալսարանական նստարանը, չը նայելով որ մի քանի ամիս է միայն մնացել աւարտելու բարձրագոյն ուսումը, որ ձեռք բերելու համար նրանք կորցրել են այնքան ժամանակ և այնքան ոյժ:»

—

Աննկարագրելի զզուանքով կարդացինք հետևեալ տողերը «Մուրճի» վերջին համարում. «Ոչ մի կասկած չը կայ, որ Թիֆլիսում, ուր ներկայ խորհրդարանի փոքրամասնութիւնը ամեն ջանք գործ դրեց ծաղրելի կացուցանել պ. Եւանգուլեանի ստացած ձայների առաւելութիւնը (38 ընդդէմ 34-ի), սուտ լուրեր տարածեց (!) օրինապէս ընտրված քաղաքագլխի հրաժարման մասին և չինծու (!!) բողոքներ տւաւ ընտրութեան օրինականութեան դէմ, այդ փոքրամասնութիւնը —Բաբեան, Քալանթար և ընկ.—գիտակցօրէն (!!!) թէ անգիտակցօրէն աշխատում է, որ Թիֆլիսի քաղաքագլուխը ոչ թէ մեծամասնութեամբ ընտրված լինի, այլ կառավարութեան նշանակված (!!!!)»:—Դուրս է գալիս ուրեմն, որ 34 ձայնաւորների դժգոհութիւնը՝ քաղաքագլխի ընտրութեան օրը պատահած միջնադէպի առիթով, ապա ձայնաւորներից շատերի հարցապնդումները ընտրութեան անկանոնութեան դէմ, վերջապէս 8 ձայնաւորների բողոքը ընտրութեան ապօրինութեան դէմ, ոչ թէ հետևանք էր ձայնաւորների խոր համոզմունքի և օրինական տեսակէտի, այլ մի խարդախ, կեղտոտ դիտաւորութեան,—որ քաղաքագլուխը ը ն տ ր վ ի չը լինի, այլ ն շ ա ն ա կ վ ա ծ կառավարութեան կողմից: Քննադատելու փոխարէն՝ մի այդպիսի կարծիք յայտնելու համար, մարդ պիտի լինի կամ անպայման յիմար, կամ անպայման անազնիւ: Ներկայ դէպքում «Մուրճի» խմբագիրը վերջինն է, որովհետև նա արդէն շատ անգամ ապացուցեց, որ հակառակորդների դէմ կռուելու համար՝ նա զէնքի մէջ խտրութիւն չէ դնում: Ճշմարիտ, դառն է տեսնել, որ այդպիսի վարմունքներով Աւետիք Արասխանեան վերջնականապէս հաւասարվում է հայոց փողոցային մամուլի մէջ յայտնի այն անձանց, որոնց տիպը մի ռուս հրապարակախօս ճշգօրէն բնորոշեց՝ անուանելով դրանց мошенники пера.

—

Թիֆլիսի քաղաքային յանձնաժողովը, որ ընտրվել էր պօլիտեխնիկումի հարցը մշակելու համար, արդէն վերջացրել է իր գործունէութեան այն մասը, որ վերաբերում է կառավարութեան ներկայացնելի տեղեկագրին: Շուտով այդ տեղեկագիրը կուղարկվի բարձր կառավարութեան՝ քննելու համար:

—

Մի չար բաղդ հալածում է Թիֆլիսի Կուկիայ թաղի նորաշէն Աստուածածնի երէցփոխանական հարցը: Կիրակի, նոյեմբերի 16-ին, նշանակված ծխականների ժողովը չը կայացաւ այն պատճառով, որ ընտրողների սահմանված թիւը չէր կազմվում թէ ծխականների անհոգութեան և թէ մի քանի անձանց խնդիրների շնորհով, որոնք ղրգում էին ծխականներին ժողովի չը գալ, կամ ժողովից հեռանալ: Ընտրութիւնը նշանակված է հետևեալ կիրակի օր, և նա կը կատարվի ծխականների ինչ թիւ էլ ներկայ լինի ժողովին:

—

Շաբաթ օր, նոյեմբերի 15-ին, տեղի ունեցաւ կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան նիստը, որտեղ զեկուցումներ կարդացին՝ Ա. Քալանթար, «Անգօրայի այծի մասին» և Գ. Պրիտուլենկօ՝ «Կովկասեան մեղուների մասին»: Առաջին զեկուցանողը յայտնեց, որ Անգօրայի այծեր ներկայումս աջող կերպով պահվում են Կարսի նահանգի Ալխօֆի գիւղում և նրա շրջակայքում: Այծը տալիս է 5—8 ֆունտ երկար, ամուր և մետաքսաման բուրդ, որ ծախվում է ֆունտը 60—70 կօպէկ: Ամեն մի այծ կարող է տալ 3—4 րուբլի զուտ արդիւնք: Սարիղամիշի բնակիչներից մէկը՝ Ա. Իսահակեան մտադիր է պահել այդ այծերից մեծ քանակութեամբ Հասանղալէու կոչված տեղում: Անգօրայի այծը աջողութեամբ կարող է պահվել Անդրկովկասի շատ տեղերում: Երկրորդ զեկուցանողը, Պրիտուլենկօ, նկարագրեց Սվանետիայի, Երևանի, Կախեթի և Լենքօրանի մեղուները և յայտնեց, որ նա Կովկասում գտել է մօտ 14 տեսակ մեղու: Մեղուների մէջ նա շատ հաւանել է Երևանի տեսակը: Նոյն նիստի վերջում եղաւ Գիւղատնտեսական ընկերութեան խորհրդի անդամների ընտրութիւնը: Ընտրվեցին՝ Տարասէնկօվ, Ֆիգուրօվսկի և Բօյինսկի:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

«Daily News» լրագրի թղթակիցը հեռագրում է Բրիւսելից, նոյեմբերի 6/18-ից. «Այսօր պատգամաւորների ժողովում, սօցիալիստ պատգամաւոր Դընի մի հարցապնդում արեց կառավարութեան՝ «Մէշվէրէթի» հրատարակող Ահմէդ Րիզայի դէմ ձեռք առնված միջոցների մասին: Կառավարութիւնը յաղթութիւն տարաւ մի կատաղի վիճաբանութիւնից յետոյ, որ երեք օր տևեց: Ընդդիմադիր կուսակցութեան ճառախօսը սուլթանին անուանեց մ ա ր դ ա ս պ ա ն և պաշտպանեց նրան՝ հայկական կոտորածների համար: Կառավարութեան պատասխանն այն եղաւ, թէ բելգիական արդիւնաբերութիւնը և վաճառականութիւնը կարող էին վնասվել (!) եթէ երիտասարդ թիւրքերի կուսակցութեան օրգանը չը խափանվէր:»

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ ԵՒ Բ. ԴՈՒՌԸ

—

Կ. Պօլսից հեռագրում են Լօնդօնի «Րէյտէրի գործակալութեանը» նոյեմբերի 8-ից. «Ի լրումն իր վերջին յայտարարութեան, ռուսաց դեսպանութիւնը երէկ դիմեց Բ. Դրանը մի նոր բերանացի յայտագրով՝ պատերազմական տուգանքը հատուցանելու վերաբերմամբ: Այդ յայտագրի մէջ դեսպանութիւնը շեշտում է այն բանի վրա, թէ Ռուսաստանը չէր պահանջում պատերազմական տուգանքը, երբ Թիւրքիան ծանր հանգամանքների մէջ էր գտնվում, իսկ այժմ, երբ Բ. Դուռը վճռել է ձեռք զարկել նոր զինաւորութիւնների, որոնք անհրաժեշտ չեն իրերի ներկայ դրութեան տեսակէտից, Ռուսաստանը ստիպված է պահանջել չը վճարված պատերազմական տուգանքի վճարը նոյն հիմունքներով, ինչ հիմունքներով էլ Աւստրո-Ունգարիան արաւ իր պահանջները: Ռուսաց հաւատարմատարին թիւրք կառավարութիւնը հաղորդեց, թէ զինաւորութիւնների վերաբերմամբ Բ. Դուռը ոչինչ որոշումներ չէ կայացրել: Մի և նոյն ժամանակ սուլթանն այդ դիպլօմատին Օսմանիէի առաջին աստիճանի շքանշանը շնորհեց:»

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Լ ա յ պ ց ի գ, նոյեմբերի 7-ին

«Frankfurter Zeitung» լրագրի թղթակիցը, հոկտեմբերի 29-ից, Կ. Պօլսից գրում է հետևեալը. «Թիւրքաց մամուլը մինչդեռ առաջ պատահական ակնարկութիւններ էր անում իսլամական խալիֆայութեան մասին,—վերջին ժամանակներս առանձին հետաքրքրութեամբ զբաղվում է այդ խնդրով: Այս մասին եւրոպական թերթերում հաղորդված բոլոր տեղեկութիւնները հրապարակ են հանվում՝ պօլէմիկական նպատակներին ծառայելով: Այս պօլէմիկայում առաջնակարգ մասնակցութիւն ունեն այստեղի մէդրէսէներում գտնվող հնդկական մօլլաները, որոնք առհասարակ մի տարուց ի վեր է, որ թիւրք ժողովրդի հոգեկան զարգացման տեսակէտից շատ ազդեցիկ դեր են խաղում: Եւրոպացիների այն կարծիքը, թէ յոյների յաղթվելը իսլամական ընդհանուր միութեան համար ճանապարհ բաց արաւ և թէ իսլամի առաջադիմութիւնը առհասարակ քրիստոնեայ աշխարհին վտանգ է սպառնում—նրանք չեն ընդունում: Իսլամական միութիւնը, ասում են նրանք, որ իր սկիզբն առնում է 13-րդ դարից, հիմնված է կրօնական անխախտ սկզբունքների վրա և քաղաքական ոչ մի փոթորիկով չէ կարող խորտակվել. իւրաքանչիւր մուսուլմանի առաջին և սրբազան պարտականութիւնն է՝ հաւատարիմ հպատակ լինել խալիֆայութեանը: Մինչդեռ ուրիշ ազգերի մէջ գիտութիւնների առաջադիմութիւնը պատճառ է դառնում կրօնական զգացումների նուազելուն՝ մուսուլմանների շրջանում մտաւոր կրթութիւնը բոլորովին հակառակ հետևանքներ է առաջացնում: Կրթված մուսուլմանը իսլամի շահերը շատ թանգ է գնահատում և աւելի մեծ պարտականութիւններ է զգում դէպի խալիֆայութիւնը: Եւրոպացիներին գուցէ աներևակայելի թւի, որ գիտութիւնը իսլամական կրօնի վարկը այսպէս բարձրացնել կարող է: Բայց իրողութիւնն այն է, որ մահմէտականների գլխին քաղաքական ինչ դէպքեր էլ տեղի ունենան՝ անկարող են ընդհանուր իսլամական կապը թուլացնել: Բայց թէ ինչու իսլամական միութիւնը եւրոպական շահերին վտանգ է սպառնում,—հարցնում են թիւրք թերթերը,—ինչպէս Ֆրանսիայում և Անգլիայումն են կարծում: Օսմանեան կառավարութիւնը ցանկանում է միայն խաղաղութիւն և անդորր զարգացում մուսուլմանական սերնդի: Եւ իսլամական միութիւնը խաղաղութեան ամենաստոյգ գրաւականներից մէկն է՝ քանի որ Եւրոպան չարակամ և անարդար գործողութիւնների չի դիմի: Եթէ արևմտեան մամուլի մի մասը,—այսպէս են յայտարարում թիւրքական վերջին թերթերը,—իր կոչումը համարում է քրիստոնեայ ժողովուրդների ֆանատիզմը գրգռել իսլամի հետևողների դէմ և տիրապետող կառավարութիւնների («կառավարութիւնների» բառը շատ բնորոշ է) ինքնասիրութիւնը վիրաւորել ու դրանով նրանց արդար զայրոյթը շարժել,—այն ժամանակ թող ոչ ոք չը զարմանայ, եթէ մուսուլմանները իրանց անտարբերութիւնից (?!!) դուրս գան և խալիֆայի սրբազան գահի շուրջը հաւաքված, պաշտպանողական խիստ միջոցների դիմեն»:

Ահա թէ յունական «կանոնաւոր նահանջումը» ինչպիսի սանձարձակ համարձակութեան է հասցրել թիւրքերին, որոնք իրանց գազանութիւնները «անտարբերութեան» քօղով ծածկելով՝ դեռ զու սպառնալիքներ էլ են կարդում և այն էլ ում—ամբողջ Եւրոպայի հասցէին: Բայց ով է մեղաւորը... W.

ՆԱՄԱԿ ԿԻՊՐՈՍԻՑ

—

Լ ա ռ ն ա կ ա, նոյեմբերի 1/13-ին

Լիբանանից և շրջակայքից մեծ բազմութեամբ սիրիացի արաբներ փախչելով, եկել էին այստեղ և այսօր գնում են Ամերիկա: Թւով 500-ից աւելի են: Մէջները կան խառը և դրուզներ: Միւթեսարիֆը, որին պատուիրված է եղել ոչ մէկին անցագիր չը տալ, կաշառվելով 1500 լիրայով՝ ծածուկ թողել է: Մօտ օրերս սպասվում են մեծ քանակութեամբ փախստականներ: Թիւրքը օրըստօրէ արիւնքամ է լինում իր կենսական ոյժերը դուրս թողնելով: Հայ չքաւորներ ու փախստականներ էլ շարունակում են Կիլիկիայից գալ: Այսօր մի կին իր երեք փոքրիկ զաւակներով այստեղ հասաւ. ամուսինը սպանված է: Եկողներ կան և Տիգրանակերտից: Թշուառութիւն ընդհանուր է:

Այսօր տարածվեց մի լուր, որպէս թէ երէկ այստեղի որբանոցի կառավարչուհու որդին, մի կիսախելագար երիտասարդ, որբանոցում ապրող մի հայի այնքան ծեծել է, որ գլխից սկսել է արիւն հոսել: Քննութիւն է նշանակված: Հետևանքի մասին կը հաղորդենք: Մար.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թ ա ւ ր ի զ, նոյեմբերի 9-ին

Գուցէ, մինչև նամակիս հասնելը, հեռագիրը հաղորդի ձեզ, որ Թէհրանում նորից սկսվել են խռովութիւններ և հ ր է ա ն ե ր ի ն ու հ ա յ ե ր ի ն կոտորածի վտանգ է սպառնում: Այս անգամ, հայերին և հրէաներին ջարդելու խորհուրդը առաջ է գալիս ոչ թէ ֆանատիկոսութիւնից, կամ թիւրքական խնդիրներից, այլ բոլորովին այլ պատճառներից:

Ամբողջ պարսիկ ժողովուրդը, հոգևորականութեան ղեկավարութեամբ, այսօր բարձրաձայն բողոքում է ներկայ Մուզաֆֆէր-Էդդին Շահի կառավարութեան դէմ. երկիրը գտնվում է վերին աստիճանի թշուառ դրութեան մէջ. փող չը կայ, սարսափելի թանգութիւն է՝ նոյն իսկ կենսական մթերքների. Նասրէդդին Շահի թողած անհագին հարստութիւնը, գանձը արդէն վատնվել է և ժողովուրդը հեծում է ծանր հարկերի տակ: Եւ այդ բոլոր աղէտների պատճառն այն է, որ ներկայ Շահը, հեռացնելով Սադրազամին և իր հօր խորհրդականներին, շրջապատել է իրան Թաւրիզից իր հետ տարած անընդունակ մարդկանցով, որոնք մտածում են միայն հարստանալ և երկիրը կառավարելու որ և է ընդունակութիւնից զուրկ են: Ժողովուրդը սկսել է արդէն բողոքել. յուսահատական փորձեր են լինում շատ տեղերում: Այսպէս, օրինակ, ամբողջ երեք ամիս է, որ Շիրազ քաղաքը, վռնդելով իր կառավարիչ Շահզադէին, մի տեսակ ժողովրդական կառավարութիւն է հաստատել Շիրազ նահանգի համար. հաստատվել է մի խ ո ր հ ո ւ ր դ, բաղկացած ընտրված 3 հոգուց, որոնք ամբողջ երեք ամիս է կառավարում են նահանգը և թոյլ չեն տալիս որ և է մի կառավարչական պաշտօնեայ մտնի քաղաքը: Շիրազի ժողովուրդը յայտնել է Շահին, որ ինքն պատրաստ է ամեն տարի ճշդութեամբ վճարել որոշված հարկը. «Ստացիր մեզանից հարկդ և այլ ևս մեր գործերին մի խառնվիր. մենք մեզ կը կառավարենք»—ահա ինչ պատգամ է նա ուղարկել Շահին: Նոյն տեսակ դէպքեր, ինչպէս ասում են, տեղի են ունեցել և ուրիշ տեղերում:

Խրախուսված ժողովրդական այդ տրամադրութիւնից, պարսից հոգևորականութիւնը այժմ բացարձակապէս գլուխ է բարձրացրել Շահի դէմ, իբրև ժողովրդի շահերի պաշտպան: Նա գրաւոր կերպով յայտնել է Շահին, որ պահանջում է «թ ա ն զ ի մ ա թ» (սահմանադրութիւն) մտցնել երկրում: «Թէև մենք՝ հոգևորականներս—ասված է գրութեան մէջ—հակառակվեցանք, երբ ձեր հայրը առաջ կամեցաւ «թանզիմաթ» մտցնել, բայց այժմ, տեսնելով որ դու չես կարողանում կառավարել երկիրը, պահանջում ենք մտցնել «թանզիմաթ»: Շահը մերժել է հոգևորականութեան այդ առաջարկութիւնը: Այն ժամանակ հոգևորականութիւնը որոշում է՝ յարձակում գործել տալ քրիստոնեաների և հրէաների վրա, որպէս զի դրանով ստիպի եւրոպական պետութիւններին միջամտել և պետական փոփոխութիւն առաջ բերել: Խօսում են, որ այդ գրգռումների մէջ մատ ունեն պաշտօնանկ Սադրազամը և Զիլլա-Սուլթանը: Երևի շուտով Պարսկաստանում մեծ փոփոխութիւններ և խառնակութիւններ կը պատահեն: Ա.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Կ. Պօլսից մայրաքաղաքի լրագիրներին հաղորդում են, որ այնտեղ շատ են խօսում այն բանի մասին, թէ ծրագրված են ընդհանուր թիւրքական րէֆօրմներ:

—«Frankf. Zeit.» լրագիրը հաղորդում է, որ գերմանական նոր դեսպանի ընդունելութիւնը Իլդիզ-Քիօսկում շատ հանդիսաւոր էր: Գերմանական դեսպանութեան և հիւպատոսութեան բոլոր պաշտօնեաներին Իլդիզ-Քիօսկ բերեցին եօթը պալատական կառքերով, սուլթանական պահակախմբի ուղեկցութեամբ, իսկ սուլթանը անսովոր ուրախութեամբ ընդունեց գերմանական դեսպանին: Սուլթանը դրա համար կախեց Վիլհէլմ կայսրի ընծայած սուրը, և ջերմ խօսքերով սկսեց պատմել իր բարեկամութեան մասին Վիլհէլմ կայսրի հետ: Պալատական երաժշտութիւնը այդ ժամանակ կատարեց «Heil dir im Sieger Kranz» օրհներգը:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՑԱՐՍԿՕԵ-ՍԵԼՕ, 15 նոյեմբերի: Թագուհի կայսրուհի Մարիա Ֆէօդօրօվնայի ծննդեան օրը Մեծ պալատի եկեղեցում պալատական հոգևորականութիւնը պատարագ մատոյց և մաղթանք կատարեց: Եկեղեցում ներկայ էին՝ Թագաւոր կայսրը, Թագուհի կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդօրօվնա, Մեծ իշխանները և իշխանուհիները և կայսերական ընտանիքի այլ անդամները:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 նոյեմբերի: Ներքին գործերի մինիստրը որոշեց՝ «Свѣтъ» լրագրին առաջին նախազգուշութիւն յայտնել:

ՎԻԵՆՆԱ, 15 նոյեմբերի: Պատգամաւորների ժողով: Նախագահ Աբրահամօվիչին, երբ նա դահլիճ էր մտնում, ամբողջ ձախակողմը դիմաւորեց աղմկալի աղաղակներով: Սօցիալ-դէմոկ-

քաու Բէրնէր պատրաստւում էր յարձակվել նա-խագահի վրա, և այդ պատճառով կոիւ բռնկվեց նրա և ծառայողների մէջ: Սօցիալ-դէմօկրատ Բէքէլ մինիստրական բաղկաթոռների վրայից [illegible] թղթերը նախագահի սեղանի վրա: [illegible] 70 [illegible] Սօցիալիստները [illegible] Ոստիկանները [illegible] Այդ բոլորը [illegible] Նախագահը [illegible] 10 [illegible] դահլիճից: Աղաղակը չդադարում է, որի պատճառով մի քանի պատգամաւորներ զրկվում են երեք նիստին մասնակցելու իրաւունքից: Որովհետև աղաղակը չէ դադարում, նիստը ստիպվում են փակել:

ԼՕՆԴՕՆ, 15 նոյեմբերի: Հօնկօնգից «Times» լրագրի ստացած հեռագրի համաձայն, այնտեղ Կանտօնից տեղեկութիւններ են ստացվել, որոնց հիման վրա փոխարքան պատուիրեց մէկ ծովապետին և մէկ գեներալին՝ պաշտպանողական գրութեան մէջ դնել Կանտօն գետի ափի վրա գտնվող ամրութիւնները:

ԼՕՆԴՕՆ, 15 նոյեմբերի: Կօլօնիաների մինիստրութեան մէջ տեղեկութիւն է ստացված, որ ֆրանսիացիների և անգլիացիների մէջ ընդհարում տեղի ունեցաւ Նիկկիի մօտ, որը, ինչպէս ասում են, տիրեցին ֆրանսիացիները: Այդ լուրը չատ անհաւանական է երևում մինիստրութեան մէջ:

ՎԻԵՆՆԱ, 15 նոյեմբերի: Ցերեկվայ երկրորդ կէսին, երեկոյեան, ուսանողների կողմից սկսված ցոյցերի պատճառով, մեծ գումարումներ տեղի ունեցան համալսարանի և պարլամէնտի մէջտեղը: Ոստիկանութիւնը արգելեց ցոյցերը, ցրվելով ուսանողների կուտակումները: 40 հոգի ձերբակալվեցին: Ուսանողների մի փոքրիկ խումբ աղաղակում էր և երգում էր «Wacht am Rhein». զինուորների մօտենալու ժամանակ ամբոխը ցրվեց: Կոպիտ դիմադրութիւն ցոյց չը տրվեց. Թէպէտ հատ հատ դէպքերում պօլիցիան ենթարկվեց փայտի հարուածներին, բայց ինքն զէնք չէր գործածում: Մօտ 10 ժամին հանգստութիւնը վերականգնվեց:

Այսօր քաղաքային ժողովի նիստում ընդունվեց մի առաջարկութիւն, որի համաձայն պէտք է յանձնարարվի քաղաքային խորհրդին հաշիւ ներկայացնել այն ընթացքի մասին, որ քաղաքը պէտք է [illegible] սահմանադրական դրութիւնը [illegible]

ԳՐԱՑ, 15 նոյեմբերի: [illegible]

քերը վերականգնեցին հանգստութիւնը, կալանաւորելով 20 մարդ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 նոյեմբերի: Ներքին գործերի մինիստրը որոշեց՝ դադարեցնել մասնաւոր յայտարարութիւնների տպելը «Мировые Отголоски», «Народъ», «Сынъ Отечества» և «S. Petersb. Zeitung» լրագիրներում և արգելել «Русскій Листокъ» լրագրի հատով ծախելը:

ՎԻԵՆՆԱ, 16 նոյեմբերի: Պատգամաւորների ժողով: Նախագահ Աբրահամօվիչ մտնում է դահլիճը: Նրան դիմաւորում են աղմկալի գոռումգոչումներով, սուլոցներով: Նախագահը զանգահարում է: Աղմուկը սաստկանում է: Այդ տեսարանը տեւում է քառորդ ժամ: Նախագահը հանգիստ նստած է: Որովհետև աղմուկը շարունակվում է, նախագահը յայտարարում է, որ ընդհատում է նիստը, վեր է կենում տեղից և կամենում է դուրս գնալ: Այդ ժամանակ պատգամաւորները սկսում են նախագահի կողմը գցել թղթի կտորներ: Նախագահը վերադառնում է և մի առժամանակ հանգիստ կանգնում է: Լսվում են «Բրավօ» աղաղակներ և ծափահարութիւններ աջակողմեաններից: Նախագահը հեռանում է էստրադայից: Ցուցումը շարունակվում է դահլիճում: Ընդմիջման ժամանակ դահլիճ է մըտնում երէկ արտաքսված Վօլֆ, բայց, չը նայելով դիմադրութեանը, զինուորները հեռացնում են նրան: Վերջապէս, նիստը փակված է յայտարարվում:

ՎԻԵՆՆԱ, 16 նոյեմբերի: Ոստիկանութիւնը, հեծելազօր պօլիցիայի հետ, ցրվեց այն բազմաթիւ համախմբումն պարլամէնտի առաջ, որի մեծամասնութիւնը բաղկացած էր երիտասարդներից և ուսանողներից: Տեղի ունեցան մի քանի ձերբակալութիւններ: 51 ձերբակալվածներից, 13 հոգի յանձնված են ուղղիչ դատարանին ապստամբութեան համար, 10 հոգի մեղադրվում են հասարակական հանգստութիւնը խախտելու համար, 5 հոգի կը դատվեն նահանգական դատարանում իշխանութիւնների գործողութիւնների մէջ խառնվելու համար, իսկ 15 հոգին էլ թեթև պատիժներ կը ստանան:

12 սօցիալիստներ, որոնք երէկ արտաքսվեցին պարլամէնտից, աշխատեցին այսօր միասին ներս մտնել, բայց դռները փակված գտան: Նրանք յետ դարձան փողոցը, ուր ճանաչվեցին, և դա աղմկալի ցոյց առաջացրեց: Հազարաւոր ժողովուրդ նըրանց ետևից գնաց, երբ նրանք հեռանում էին: Նոր կալանաւորութիւններ տեղի ունեցան:

ԳՐԱՑ, 17 նոյեմբերի: Երեկոյեան, ուսանող երիտասարդութիւնը և ուրիշ երիտասարդներ աղմուկով անցնում էին փողոցներով, բայց պօլիցիան նրանց ցրվեց: Քիչ յետոյ քաղաքի ներքին մասերում հաւաքվեցին բանուորներ և սկսեցին կոտրատել չատ տների պատուհանները: Կանչվեցին չորս վաշտ հետևակ զօրք և դրագուններ: Չորս մարդ վիրաւորված են: Հետևակ զօրքը, ենթարկվելով քարերի հարուածներին, սկսեց հրացան արձակել: Սպանվեցին 4 հոգի և վիրաւորվեց մի մարդ: Վիրաւորված են նոյնպէս մի քանի ոստիկաններ: Կէս գիշերին կարգը վերականգնվեց:

ՎԻԵՆՆԱ, 17 նոյեմբերի: Մեծ ընդհարումներ եղան պարլամէնտի մօտ, որտեղ մօտ 2000 հոգի, ի պատասխան պահակախմբի պահանջին՝ ցրվել, չուացնում էին, հայհոյում էին և մի քանիսը քարեր էին գցում: Պահակախումբը սուրերով մաքրեց հրապարակը:

Կայսրի հրամանով ռէյխսրատի նիստերը յետաձգված են:

Կայսրը ընդունեց ամբողջ մինիստրութեան հրաժարականը: Նոր մինիստրութեան կազմելը յանձնված է բարօն Գաուչին:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

ՄՕՍԿՎԱ. Լեոն Մսերեանց. Ձեր անունով նամակ է ստացված խմբագրատանը. բարեհաճեցէք կարգադրել ստանալու մասին:

ՊԱՐԻԶ. Կր. Սարէմ. Շնորհակալութեամբ կընդունենք ձեր թղթակցութիւնները: Ուղարկածդ արդէն տպագրված է: Շատ ցաւում ենք, որ մեր միջոցները չեն ներում կատարելու ձեր արդա[illegible] խնդիրը:

ԱԽԱԼՑԽԱ (Սիւբը). [illegible]

ԱՐՄԱՎԻՐ. [illegible] Тифлисъ (անուն և ազգանուն).

Խմբագիր՝ ԱԼ. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ
Չորեքշաբթի, նոյեմբերի 19-ին
հայ դերասանական ընկերութիւնը՝ մասնակցութեամբ թատերասէրների, առաջին անգամ կը ներկայացնէ
ԵՐԿՈՒ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆ
կօմեդիա 5 գործ., հեղ. Էմիլ Օժիէի, թարգմ. Լեոն Մելիք-Ադամեանցի:
Մասնակցում են տ.տ. Զաբէլ և փառանձեմ, օր.օր. Խիթարեան և Ալխաշեան. պ.պ. Տէր-Դաւթեան, Սուքիասեան, Աղայեան, Մամիկոնեան և Զարիֆեան: Տօմսակների գինը սովորական է և վաճառվում է թատրօնի կասսայում:
Սկիզբն է ճիշդ 8 ժամին: 1—1

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ „ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ-ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ“
Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան.
Նոր շէնութիւնը գտնվում է ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ վրա, նախկին տուն գեներալ Տէր-Ասատուրովի: Մուտքը Միջին-փողոցից: 3—3

ЗАСѢДАНІЕ КАВКАЗСКАГО ЮРИДИЧЕСКАГО ОБЩЕСТВА имѣетъ быть 20 ноября 1897 г., въ 8 ч. вечера, въ помѣщеніи Тифлисскаго Окружнаго Суда. Предметы совѣщанія. 1) Административные вопросы. 2) Отчеты должностныхъ лицъ: а) казначея И. К. Савицкаго. б) библіотекаря А. И. Митькевича. в) секретаря А. С. Френкеля. 3) Выборы должностныхъ лицъ на $1897/_8$ г. 4) Рефератъ члена Общества М. О. Грузенберга: Къ вопросу о судѣ присяжныхъ засѣдателей на Кавказѣ.
Примѣчаніе: На основаніи 17 § Устава Общества въ засѣданіи его допускаются и посторонныя лица. (№ 133) 3—3

Լոյս տեսաւ
Պ. Մ. Լեբեդինսկու
«ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ ԿՆՈՋ ՆԵՐԿԱՅ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ»
հայերէն թարգմանութեամբ:
Գինն է 10 կօպէկ:
Ծախվում է Թիֆլիսի հայ գրավաճառանոցներում և Բագուի «Րաֆֆի» գրավաճառանոցում:
(№ 134) 3—3

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԻՒՐԻՅ ՎԵՍԵԼՕՎՍԿՈՒ
„СТИХОТВОРНЫЕ ПЕРЕВОДЫ“
ժողովածուի առաջին գրքոյկը, որի մեծ մասը բռնում են Շահազիզեանի, Դուրեանի, Ծատուրեանի, Յովհաննիսեանի և Լեռնցի բանաստեղծութիւնները:
ԳԻՆԸ 50 ԿՕՊԷԿ
Թարգմանչի հասցէն՝ МОСКВА, Чистопрудный бульваръ, д. Балашова. (№ 125) 5—5

ԲԺԻՇԿ ԳԵՐՑՖԷԼԴ
Որը սովորել է իր մասնագիտութիւնը Վիեննայի համալսարանում, ընդունում է հիւանդներին, ԿԱՇՈՒԻ, ՍԵՌԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄԻ և ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ (սիֆիլիսի). ամեն օր 9—11 ժ. առաւօտեան, և 5—8 ժամը երեկոյեան: Հասցէն՝ Կուկիա, Մաղէրօվսկայա փողոց, № 5:
(№ 121) 5—10

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
բաց է ՓԱՌՔԻ ՏԱՃԱՐՈՒՄ (զինուորական թանգարան) առաւօտեան՝ 10—4 ժամ
ԿԸ ՓԱԿՎԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 30-ԻՆ
(№ 131) 4—4

ԿՏԱՒԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
(Բամբակի մանուածքի)
ԺԱՌԱՆԳՈՒՀԻՆԵՐԻ Յ. ՉԻԹԱԽԵԱՆԻ
(Հիմնված է 1869 թ.)
ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

КАВКАЗСКАЯ ВЫСТАВКА СЕЛЬСК. ХОЗЯЙСТВА и ПРОМЫШЛЕННОСТИ 1889.

ԿՏԱՒ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ 15—30 ՎԵՐՇՈԿ ԼԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ
ԿՏԱՒ I ՏԵՍԱԿԻ 15—30 » »
ԿՏԱՒ ՀԱՍՏ » 12—30 » » (մանաւոր պատուէրներով)

ԹԵԼ ԿԾԻԿՆԵՐՈՎ
ԹՈՒԿ ԲԱՄԲԱԿԻ ԹԵԼԻՑ $1/_4''$—3'' ՀԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ
ԹԵԼԻ ԾԱՅՐԵՐ (пакля) ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ (вата) I ՏԵՍԱԿԻ
ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ II »
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ I ՍՈՍԻՆՁՈՎ (մանաւոր պատուէրներով)
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ II » ՆՇՇՏՈՎ

Առաջարկում ենք պ.պ. վաճառականներին և գործածողներին ուշադրութիւն դարձնել մեր գործարանում պատրաստված կտաւի ամրութեան և ներկեր ընդունելու յատկութեան վրա և չը շփոթել Ռուսաստանից եկած կտաւների հետ:
Կտաւի նմուշները և պրէյսկուրանտները ուղարկվում են ըստ առաջին պահանջման ձրիաբար:
Հասցէն՝ Тифлисъ, главная контора фабрики. Уголъ Нагорной и Сергіевской ул. собс. д. телефонъ конторы 266, а фабрики 24. (չ. ե.) (№ 78) 33—50

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
յայտարարում է, որ նրա առեանում, ցերեկվայ 12 ժամին, այս նոյեմբերի 27-ին, նշանակված է աճուրդ՝ նիւթեր մատակարարելու և աշխատանքներ կատարելու քաղաքային տուն շինելու համար նախկին Շիօեվի քարվանսարայի տեղի վրա, Թիֆլիսի 6-րդ քաղաքամասում, Բանկայի փողոցի վրա, 22,364 ր. 64 կ. գումարի: Աճուրդին մասնակցել ցանկացողները կարող են պայմանները և նկարները տեսնել վարչութեան շինարարական բաժնում, ամեն լի օրերը, ցերեկվայ 9-ից մինչև 1 ժամը: (13, 15, 20, 27.) 3—4

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.
Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից:
Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 26 նոյեմբերի ԱՐՄԵՆԻԱ շոգենաւը, նաւապետ ԲՈՒԼ: Եւ այդպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամի 4-ին ճաշից յետոյ:
Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով:
Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար [illegible]
ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. [illegible] ԲԱԳՈՒՈՒՄ—պ. [illegible] ՆՕՎՈՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. [illegible] (№ 76) 13—20

ԱԼԻԽԱՆԵԱՆՆԵՐ } [illegible]
[illegible]
[illegible] ԱԼԻԽԱՆՈՎԻ
[illegible]
(№ 102) 26—0

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 17 Ноября 1897 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.